

Raül Aymí i Xavier Ferrer¹

PERE MESTRE I RAVENTÓS (1919 - 2007) un ornitòleg meticulós i apassionat

RESUM

El 22 de juny de 2007 va morir Pere Mestre i Raventós a l'edat de 87 anys. Es tracta d'un dels principals ornitòlegs catalans del darrer quart del segle XX, que va realitzar una tasca important, fins ara poc coneguda i valorada. En aquest reportatge es pretén fer un petit tribut a la seva obra i al seu perfil humà.

ABSTRACT

Pere Mestre i Raventós died on the 22nd June 2007 at the age of 87. Being one of the chief Catalan ornithologists from the last quarter of the 20th Century, he developed a considerable task that has not been disseminated and valued yet in its right terms. This article aims at paying a little homage to his work and his human figure.

En Pere Mestre Raventós va néixer el 16 de juliol de 1919 a Sant Pere de Ribes en una família de propietaris agrícoles. La seva vinculació i contacte directe amb el camp li va despertar ben aviat una gran atracció pel medi natural. Segons expliquen els seus familiars, sovint era “renyat perquè badava observant ocells i papallones mentre el seu pare li repassava la lliçó tot caminant per la finca”. De fet, la vinya i els ocells, o els ocells i la vinya foren les seves dues dèries que conformarien la seva vida i que, a més, va compatibilitzar, ja que aprofitava el seu treball a les vinyes per observar i anotar dades d'ornitologia. Fins i tot havia comentat als seus companys de l'INCAVI certa inquietud perquè alguns cops potser no s'havia dedicat prou al tema agronòmic per competència amb l'ornitologia. La realitat, però, és que jugà un paper important en la modernització i organització dels agricultors penedesencs i, a més, el 1972 li concediren la categoria d'oficial de l'orde del Mèrit Agrícola.

Va tenir molt contacte amb els seus dos oncles paterns, enginyers agrònoms de reconegut prestigi, un dels quals l'ajudà a entrar de becari en una institució agrària del Penedès. L'altre treballava de tècnic en el CSIC. Aquesta relació familiar propicià que en Pere sempre tingués un nivell alt en temes d'enginyeria agrònoma i coneixement de la ciència.

Era perit agrícola de formació i ornitòleg de vocació, afeció que va perdurar tota la seva vida de forma apassionada. Les primeres recerques ornitològiques les inicià aproximadament a la primavera de 1953 a Sant Esteve Sesrovires, entre altres coses centrades en una col·lecció d'ous que el va portar a visitar altres indrets propers com Sant Pere de Ribes, Olivella, Vilafranca i diverses localitats de l'alta conca del Gaià. A partir de maig de 1957, a més, va capturar ocells amb la intenció de naturalitzar-los. La majoria de les sortides de camp les feia juntament amb el seu bon amic d'infantesa Josep Maria Jacas i Domingo, amb qui compartia afició i gràcies a la seva alçada i agilitat arribava als indrets poc accessibles on Mestre havia detectat un niu. Un any més tard

l'Ajuntament de Vilafranca va adquirir aquesta col·lecció (ous i ocells naturalitzats) per instal·lar-la al Museu. Aquest va ser l'inici de la Secció Ornitològica del Museu creada el 1959 i de la qual en Pere fou nomenat conservador. La col·lecció esdevindria finalment una donació amb la inauguració de la instal·lació definitiva de l'anomenada Col·lecció Ornitològica Comarcal als anys vuitanta. Aquest àmbit de la seva labor va ser reconeguda, entre altres, amb la medalla d'honor de l'Institut d'Estudis Penedesencs i el reconeixement de patró honorífic del Museu de Vilafranca.

La feina de conservador i creador de la secció ornitològica del Museu de Vilafranca (actual Vinseum) li consumí moltes hores (per a ell fou la seva obra ornitològica més important) amb una col·lecció completíssima de material exclusiu de la comarca recollit i exposat amb un rigor difícil de trobar en els estudis comarcals d'aficionats. Tant important com la col·lecció ornitològica són les llibretes de camp i els arxius minuciosament registrats amb dates i mesures, annexos a la col·lecció. Precisament aquesta és una de les seves principals virtuts quan s'analitzen històricament les seves observacions. En Mestre era un primmirat i molt constant amb l'anotació de les dades ornitològiques, pràctica que mantingué fins als seus darrers dies. En els últims deu anys, a causa del seu estat de salut, sortia molt poc al camp, però en canvi continuava anotant les seves observacions ornitològiques a Barcelona ciutat, per banals que a priori poguessin semblar. La major part de les observacions eren fetes des de casa seva, però també els seus diaris posen de manifest que quan es traslladava a clíniques o hospitals per a tractaments o anàlisis ho aprofitava per anotar tot el que veia: "*Cuereta blanca: 11.II-Cínica Corachan (...) vist un exemplar menjant per una zona de gespa entre els blocs de pisos*" (Manuscrit del 2002). Per aquesta constància i metodologia fou un cronista fidel de l'humil ocellet mediterrani de camps, brolles i ciutats, espècies oblidades o deixades de banda en moltes observacions i estudis ornitològics.

Els anys anteriors als setanta del segle passat eren uns temps molt diferents als que coneixem avui dia i no hi havia ni guies per classificar, tal com deia ell, les espècies. Per això no és d'estranyar que molts ocells s'haguessin d'identificar un cop morts, caçats o a partir de visites al museu de Zoologia de Barcelona. Més endavant, l'arribada de les primeres guies de la Peterson o els llibres de Paul G eroudet van aplanar aquest camí difícil per als ornitòlegs de l'època. Precisament aquestes guies i la revista *Ardeola* constituïren el suport científic de Pere Mestre, tal com ho manifesta la seva magra biblioteca particular, la qual, juntament amb els seus escrits, demostren que fou gairebé un autodidacta que aprengué mamant directament de la natura. Tots els seus escrits, tant els científics com els de divulgació, es caracteritzaren per estar constituïts bàsicament per observacions personals. Aquesta qualitat, juntament amb una honestetat (manifestada en tots els àmbits de la seva vida) i un gran rigor respecte a la veracitat de les seves citacions són les seves millors virtuts com a ornitòleg. Cal afegir, a més, una altra habilitat importantíssima: la gran capacitat que tenia Mestre en la identificació dels ocells mitjançant els cants i les veus.

El contacte directe amb la natura, la pagesia i els caçadors li proporcionaren un vocabulari personal i poc habitual en l'escola ornitològica barcelonina. Algunes de les seves expressions en publicacions i manuscrits foren: "situar un niu", "localitzar una parella", "el botxí pill  el niu", "un exemplar s'exclama", "peixar el poll", "s'anoten les seves veus". Aix , conjuntament amb els coneixements d'agricultura, en especial de les vinyes, li forj  un punt de vista excepcional com a ornitòleg i suposa un fet poc habitual a Catalunya, almenys en la seva època, ja que abans d'ell solament ho va practicar en Jacint Barrera i Arenas.

Una aturada en la tasca ornitològica a Tirvia, el 5 de juny del 1995.

Quatre personalitats en la història de l'IEP, amb les seves esposes; d'esquerra a dreta, Pere Mestre, Jordi Llopart, Joan Tarrada i Pere Giró (que tirava la foto), a Cornellà del Conflent el 1996.

Pere Mestre va efectuar una constant i intensa recerca ornitològica, principalment a la comarca del Penedès, però també en altres indrets com el delta de l'Ebre, la vall de Boí i Aigüestortes, Benasc i la comarca de l'Anoia. Entre els anys 1979 i 1980 va publicar la seva obra *Ocells del Penedès* en dues parts. Fou membre fundador de l'Institut d'Estudis Penedesencs, i entre els anys 1981 i 2000 va publicar diversos treballs d'ornitologia a la revista *Miscel·lània Penedesenca*. Va col·laborar en moltes altres publicacions, tant d'ornitologia com de temàtica agrícola. Va ser membre de la Societat Catalana d'Ornitologia cap al 1955 aproximadament i va participar en les activitats de la secció regional catalana. La seva col·laboració en el primer atlas de nidificants (*Atles dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*) publicat l'any 1983 fou determinant per a les seccions sobre fenologia de cria, i sobre oologia, una informació que pocs altres atlas han pogut incloure amb aquest nivell de detall.

Ben plantat, tenia una manera molt particular de bellugar les mans i també destacaven els solcs horitzontals del seu front. Clàssic, formalment educat amb molt de rigor i de principis, era molt rigorós. El seu tarannà era de forta personalitat i visió molt personal de les coses; tenia clar on volia anar, per on i com, i duia molt arrelat el sentit de la justícia. També era un gran treballador discret que feu molta feina a l'ombra. En Mestre era extremadament metòdic, emprenedor, detallista i constant, tot un exemple de rigor científic en la feina diària. Meticulós i sistemàtic en la feina de camp, de les seves recerques n'obté dades i no opinions i amb això és únic en l'ornitologia catalana de l'època. Va participar intensament en les activitats científiques i socials de la Secció Regional Catalana de SEO. La seva esposa i filles foren puntals en la seva vida i molt sovint l'acompanyaren en les sortides de camp.

TREBALLS ORNITOLÒGICS PUBLICATS

L'estudi ininterromput dels ocells de Pere Mestre a partir dels anys cinquanta s'ha traduït en una producció bibliogràfica diversa que inclou tres llibres (un finançat i publicat per ell mateix), vint articles i notes científiques en revistes d'ampli abast (*Ardeola*, *Misc. Zool.*, *Bird Study* i *Alytes*) i quatre revistes locals. Els primers articles publicats són dels anys seixanta a la revista *Ardeola* de la Sociedad Española de Ornitología, i també a *Miscel·lània Zoològica* del Museu de Zoologia de Barcelona. Aquests treballs són de temàtica polièdrica, indicant-nos el seu caràcter d'ornitòleg tot terreny que mantindrà al llarg de tota la seva vida. No obstant això, va dedicar una atenció especial a aspectes de la nidificació i també a la troballa i/o aportació de dades sobre espècies escasses o mal conegudes, com és el cas del territ becadell, el pela-roques, l'aloza becuda o el pardal d'ala blanca.

La seva obra principal són els dos volums dels *Ocells del Penedès*, la primera publicada com a article l'any 1979 a la *Miscel·lània Penedesenca* de l'Institut d'Estudis Penedesencs i la segona com a llibre pròpiament dit, publicat pel Museu de Vilafranca. Aquesta obra, que, de fet, es pot considerar una mateixa, incloent-hi també altres aportacions posteriors de diversos grups com les orenetes i els fringil·lids, sintetitzen bona part de la recerca d'en Pere Mestre. Aquestes dades van resultar de gran interès en el primer *Atles dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*, publicat l'any 1983, ja que van permetre incorporar detalls sobre fenologia de les primeres arribades, vols nupcials, construcció de nius i també de biometria d'ous i nombre d'ous per posta. A més, aquest atlas incorporava un

Pere Mestre rep la Medalla d'Honor de l'IEP de mans de Teresa Basora.

annex sobre la variació de la distribució d'algunes espècies d'ocells al Penedès (incloent conques de l'Anoia, el Foix i el Gaià) que avui en dia permet copsar els canvis experimentats en l'avifauna entre 1957 i 1980, una informació inexistente a nivell ornitològic per a cap més àrea geogràfica ibèrica.

Un altre dels àmbits motiu d'estudi d'en Mestre va ser l'expansió dels estornells arran dels anys 70, tant de l'estornell vulgar com de l'estornell negre. Aquestes dates són de gran interès biogeogràfic per comprendre com es va produir la colonització com a nidificants a Catalunya de dues espècies similars però d'origens ben diferents que avui en dia coexisteixen en moltes zones. Ell va ajudar molt a l'Anna Motis i Berta a platejar i en part desenvolupar la seva tesi relativa a la simpatria dels dos estornells a Catalunya.

Una gran perla, desconeguda fins i tot per la gran majoria d'ornitòlegs catalans, és la seva col·lecció d'articles divulgatius sobre ocells del Penedès que publicà *La Fura*, un setmanari informatiu del Penedès que es distribueix gratuïtament a més de 200 forns de pa dels municipis d'aquesta comarca i part del Garraf i Anoia. Com era norma en ell, gairebé tot l'article era de collita pròpia, incloent, fins i tot, dades tan concretes com en el cas dels ous, la mida mitjana en mil·límetres, o el seu pes en mil·ligrams; tot això en una revista generalista! Tots els articles (en va publicar sobre més de 30 espècies) són una delícia per les seves descripcions naturalistes que recorden molt l'estil d'en Paul Géroutet. Copiem un fragment que correspon al falcó pelegrí *"en llocs on ha menjat una presa queda un cercle de plomes i en el cas d'una perdiu els budells i uns quants ossos del cap i, d'una garsa, només plomes, el bec i la llengua, amb trossets d'ossos del cap"*.² Un altre fragment corresponent a l'oriol explica a bastament les seves característiques d'observador fi. Diu així: *"la parella que escull una espècie d'arbre té una tirada per la mateixa. Una que feia niu en uns roures, dels que creixen entre els pins, utilitzava a la cassoleta paper i només ponía 3 ous. Després de dos anys de controlar-lo passen a 4 ous, continuen en un roure i no utilitzen paper, la qual cosa fa creure que la femella no era la mateixa, per alguna circumstància devia canviar"*.³ A Pere Mestre, primmirat com era, el molestava, però, la poca cura de la revista en la correcció dels errors tipogràfics o de transcripció del seu manuscrit.

ELS DARRERS ANYS

Els darrers anys de la seva vida, tot i el seu estat de salut, es va mantenir en actiu i fins i tot va tenir l'honor de ser l'ornitòleg d'edat més avançada que va col·laborar en el segon *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya (1999- 2002)* amb dos quadrats del Garraf i mantenint la mateixa motivació com qualsevol dels ornitòlegs més joves. Així mateix, mentre la salut li va permetre va seguir fent sortides amb diversos ornitòlegs del Penedès. La majoria dels ornitòlegs més joves amb qui sortia se sorprenien de la seva capacitat per distingir els cants i veus dels ocells i també per les ganes de fer coses. En Pere Mestre, a més, feia de "mestre" perquè va impulsar un grup de joves interessats per la ornitologia i els va introduir en aquest món. Ell pensava que es podia formar un grup de joves ornitòlegs, molts d'ells vilafranquins, que seguissin la línia encetada al Museu de Vilafranca i continuessin fent ornitologia a la comarca del Penedès i els seus voltants.

Malauradament, un dels darrers projectes editorials en el qual havia dipositat més il·lusió: un llibre sobre la variació en la distribució de les espècies des dels anys cinquanta fins als nostres dies al

Penedès, no va veure la llum. Diverses diferències de criteri amb els altres coautors van aturar el projecte tot i trobar-se des del 1999 en un estat molt avançat de publicació, fins al punt que un de nosaltres (XF) ja n'havia escrit el pròleg.

Morí a causa d'una llarga malaltia i després de poc més de dos mesos d'agonia, a l'habitació d'una clínica encarada al Tibidabo i envoltada de verd. Amb molt poca mobilitat i ja amb poques forces, fins als seus últims moments encara va gaudir dels seus estimadíssims ocells. Els pardals, la garsa i els cants de les merles acompanyaren i endolciren el comiat del millor ornitòleg català del darrer quart del segle XX.

La seva desaparició deixa un buit important, el d'un ornitòleg que podem considerar infravalorat. Tot i el calorós homenatge rebut al desembre del 2004, conjuntament amb altres ornitòlegs, en ocasió del 50 aniversari de SEO-Bird Life, en Pere Mestre ha estat menys reconegut en relació a la seva vàlua i, sens dubte, constitueix un dels grans ornitòlegs del país, precursor, referent i pioner de molts dels treballs que actualment es porten a terme.⁴

BIBLIOGRAFIA

SALVADÓ, H. 2007. "Amb la mort de Pere Mestre i Raventós el Penedès perd un ornitòleg excepcional". *La Fura* 1.297. Pg. 55.

SOLÉ BORDES, J. 2007. "Mor el creador de la secció d'ornitologia del Vinseum, Pere Mestre Raventós". *El 3 de Vuit* (29 de juny del 2007). Pg. 23.

NOTES

- (1) Treball publicat inicialment a *L'Abellerol*. Butlletí de contacte de l'Institut Català d'Ornitologia ICO. Núm 37. Primavera 2009.
- (2) *La Fura* 581 Pg. 34.
- (3) *La Fura* 705. Pg. 44.
- (4) Volem agrair especialment l'ajut de l'esposa de Pere Mestre, Maria Antònia Yssocratis, i de la seva filla Cristina Supervia. També han aportat informació i documentació Humbert Salvadó i Cabré, Salvador Maluquer Maluquer i Josep Ribas (DO Penedès).